

Republica Moldova
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

AVIZ

**la proiectul de lege pentru modificarea și completarea
Constituției Republicii Moldova**
(integrarea europeană)

(Sesizarea nr. 162c/2017)

CHIȘINĂU

11 decembrie 2017

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE PENTRU MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA
CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA
(INTEGRAREA EUROPEANĂ)

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, statuând în componența:

Dl Tudor PANTÎRU, *președinte*,
Dl Aurel BĂIEȘU,
Dl Igor DOLEA,
Dl Victor POPA,
Dna Victoria IFTODI,
Dl Veaceslav ZAPOROJAN, *judecători*,
cu participarea dnei Eugenia Mîța, *grefier*,

Având în vedere sesizarea depusă la 6 decembrie 2017
și înregistrată la aceeași dată,
Examinând sesizarea menționată în camera de consiliu,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând în camera de consiliu,

Adoptă următorul aviz:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află sesizarea depusă la Curtea Constituțională la 6 decembrie 2017 de către Dumitru Diacov, Mihaela Spatari, Eugen Carpov, Lidia Lupu, Anatolie Gorilă, Boris Golovin, Igor Vremea, Serghei Sîrbu, Ștefan Creangă, Raisa Apolschii, Iurie Leancă, Aliona Goța, Eugen Bodarev, Simion Grișciuc, Nae Simion Pleșca, Anatolie Zagorodnîi, Elena Gudumac, Valentina Rotaru, Ion Balan, Nicolae Juravschi, Elena Bacalu, Valentina Buliga, Iurie Chiorescu, Corneliu Padnevici, Demian Caraseni, Artur Reșetnicov, Valentina Stratan, Sergiu Stati, Angel Agache, Victor Mîndru, Serghei Chiseliov, Constantin Țuțu, Eugeniu Nichiforciuc, Andrian Candu, Marcel Răducan, Violeta Ivanov, deputați în Parlamentul Republicii Moldova, în temeiul prevederilor art. 135 alin. (1) lit. c) și art. 141 alin. (1) lit. b) din Constituția Republicii Moldova, art. 4 alin. (1) lit. c) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art. 4 alin. (1) lit. c), art. 38 alin. (2), art. 63 lit. a) din Codul jurisdicției constituționale, prin care se solicită avizarea proiectului de lege pentru modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova.

2. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției este expus în următoarea redacție:

„**Articol unic** – Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1), cu modificările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE PENTRU MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA
CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA
(*INTEGRAREA EUROPEANĂ*)

1. Preambulul Constituției se completează cu un alineat după cum urmează:

„RESPECTÂND aspirațiile de integrare europeană a țării și promovând orientarea Republicii Moldova spre spațiul valoric democratic european,”.

2. La articolul 1 alineatul (3) după cuvântul „*democratic*,” se introduc cuvintele „*orientat spre spațiul valoric european*”.

3. După articolul 8 se introduce articolul 8¹ după cum urmează:

„Articolul 8¹. Integrarea europeană

(1) Integrarea europeană a Republicii Moldova reprezintă obiectivul strategic de dezvoltare a țării.

(2) Procedura de aderare a Republicii Moldova la tratatele constitutive ale Uniunii Europene se stabilește de Parlament prin lege organică.”

LEGISLAȚIA PERTINENTĂ

3. Prevederile relevante ale Constituției (republicată în M.O., 2016, nr.78, art.140) sunt următoarele:

Articolul 1

Statul Republica Moldova

„(1) Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil.

(2) Forma de guvernământ a statului este republica.

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.”

Articolul 8

Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale

„(1) Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

(2) Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.”

Articolul 72

Categorii de legi

„(1) **Parlamentul adoptă legi constituționale**, legi organice și legi ordinare.

(2) Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției.

[...]”

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE PENTRU MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA
CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA
(INTEGRAREA EUROPEANĂ)

Articolul 135
Atribuțiile [Curții Constituționale]

„(1) Curtea Constituțională:

[...]

c) **se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;**

[...]”

Articolul 140
Hotărârile Curții Constituționale

„(2) Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate.”

Articolul 141
Inițiativa revizuirii

„(1) Revizuirea Constituției poate fi **inițiată** de:

[...]

b) un număr de cel puțin o treime de deputați în Parlament;

[...]

(2) Proiectele de legi constituționale vor fi prezentate Parlamentului **numai împreună cu avizul Curții Constituționale**, adoptat cu votul a cel puțin 4 judecători.”

Articolul 142
Limitele revizuirii

„(1) Dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscrși în listele electorale.

(2) Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

(3) Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de urgență, de asediu și de război.”

Articolul 143
Legea privind modificarea Constituției

„(1) Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la modificarea Constituției după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare. Legea se adoptă cu votul a două treimi din deputați.

(2) Dacă, de la prezentarea inițiativei cu privire la modificarea Constituției, Parlamentul nu a adoptat timp de un an legea constituțională corespunzătoare, propunerea se consideră nulă.”

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE PENTRU MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA
CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA
(INTEGRAREA EUROPEANĂ)

ÎN DREPT

4. Din conținutul sesizării, Curtea observă că aceasta vizează modificarea și completarea Constituției cu prevederi referitoare la spațiul valoric european și de integrare a Republicii Moldova.

5. Competența Curții Constituționale de a soluționa prezenta cauză este prevăzută de dispozițiile articolului 135 alin. (1) lit. c) din Constituție, potrivit cărora Curtea Constituțională se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției.

I. CU PRIVIRE LA PROPUNEREA LEGISLATIVĂ

6. Examinând proiectul de lege prezentat, Curtea observă că prin acesta se propune completarea Preambulului Constituției și a articolului 1 cu prevederi care vor consfinți aspirațiile de integrare europeană a țării și de orientare a Republicii Moldova spre spațiul valoric democratic european.

7. De asemenea, se propune completarea Constituției cu un articol nou, intitulat „Integrarea europeană”, care va stabili că integrarea europeană a Republicii Moldova reprezintă obiectivul strategic de dezvoltare a țării. Totodată, prevederile articolului vor stabili că procedura de aderare a Republicii Moldova la tratatele constitutive ale Uniunii Europene se va stabili de Parlament prin lege organică.

II. REGULI SPECIFICE REVIZUIRII CONSTITUȚIEI

1. Inițiativa de revizuire a Constituției

8. Potrivit articolului 141 din Constituție:

„1) Revizuirea Constituției poate fi inițiată de:

a) un număr de cel puțin 200 000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot [...];

b) un număr de cel puțin o treime de deputați în Parlament;

c) Guvern.

[...]”

9. În prezenta cauză, propunerea legislativă de revizuire a Constituției este înaintată spre avizare Curții Constituționale de un grup de 36 de deputați. Prin urmare, dreptul de inițiativă legislativă privind revizuirea Constituției a fost exercitat cu respectarea prevederilor art.141 alin.(1) lit. b) din Constituție.

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE PENTRU MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA
CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA
(INTEGRAREA EUROPEANĂ)

2. Limitele revizuirii Constituției

10. În ceea ce privește limitele revizuirii, articolul 142 din Constituție prevede următoarele:

„(1) Dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscrși în listele electorale.

(2) Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

(3) Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de urgență, de asediu și de război.”

11. Textul citat reglementează condiții de constituționalitate intrinsecă a inițiativei de revizuire [alin.(1) și (2) ale art.142] și de constituționalitate extrinsecă a acesteia [alin.(3) al art.142].

a) Constituționalitatea extrinsecă (limitele temporale)

12. Sub aspectul constituționalității extrinseci, cu privire la împrejurările revizuirii Constituției, textul articolului 142 alin.(3) din Legea fundamentală, care interzice revizuirea Constituției pe durata stării de urgență, de asediu și de război, coroborează cu cel al articolului 63 alin.(3) teza a doua din Constituție, potrivit căruia Parlamentul nu poate revizui Constituția în perioada în care mandatul se prelungește până la întrunirea legală a noii componente.

13. De asemenea, limitele temporale includ termenul de adoptare a inițiativei de revizuire a Constituției.

14. În conformitate cu articolul 143 din Constituție, care reglementează modificarea Constituției, o lege cu privire la modificarea Constituției poate fi adoptată după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare.

15. Curtea constată că, în momentul inițierii revizuirii Constituției în prezenta cauză, nu subzistă niciuna dintre situațiile la care fac referire textele constituționale menționate, fiind întrunite condițiile de constituționalitate extrinsecă a inițiativei de revizuire.

b) Constituționalitatea intrinsecă (limitele materiale)

16. Curtea reamintește că aspirațiile Republicii Moldova de a stabili relații politice, economice, culturale și în alte domenii de interes comun cu țările europene și orientarea spre spațiul valoric democratic european au fost consfințite în actul de constituire a statului – Declarația de independență.

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE PENTRU MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA
CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA
(INTEGRAREA EUROPEANĂ)

17. În Hotărârea nr. 24 din 9 octombrie 2014, prin care au fost recunoscute constituționale prevederile Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană, Curtea a subliniat că **Declarația de Independență a marcat ruptura cu spațiul valoric totalitar sovietic și reorientarea noului stat independent spre spațiul valoric democratic european.**

18. Astfel, în sensul Declarației de Independență și articolului 1 din Constituție, Curtea a reținut că **orientarea spre spațiul valoric democratic european este un element definitoriu al identității constituționale a Republicii Moldova.**

19. Curtea reiterează că orientarea Republicii Moldova spre spațiul valoric democratic european se bazează pe valorile constituționale fundamentale, unanim recunoscute și protejate, precum suveranitatea, independența, democrația. În acest sens, Curtea menționează că și Uniunea Europeană este fondată pe principiile libertății, democrației, respectului drepturilor omului și libertăților fundamentale, precum și al statului de drept, principii care sunt comune statelor membre.

20. Curtea relevă că orientarea spre spațiul european și aspirațiile de integrare europeană au constituit obiectivul strategic al tuturor guvernelor care s-au succedat de la crearea statului independent Republica Moldova, materializându-se prin următoarele documente de politici: Acordul de parteneriat și cooperare dintre Comunitățile Europene și statele lor membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, semnat la 28 noiembrie 1994; Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru anii 1999-2002 „Supremația legii, revitalizare economică, integrare europeană”, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 270 din 8 aprilie 1999; Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, semnat la 22 februarie 2005; Strategia de comunicare cu privire la integrarea europeană a Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1524 din 29 decembrie 2007, etc.

21. Progresele înregistrate în aprofundarea parteneriatului Republicii Moldova cu UE au culminat cu semnarea la 28 iunie 2014 a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. Aceste progrese au reprezentat o realizare majoră în procesul de modernizare politică și economică a Republicii Moldova, a afirmării țării noastre în calitate de stat democratic și au propulsat țara noastră la rangul de exemplu în cadrul Parteneriatului Estic.

22. Curtea constată că obiectivul urmărit de autorii propunerii legislative de a modifica și completa Constituția reprezintă un demers politic și juridic, fundamentat inclusiv pe Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 9 octombrie 2014.

23. În același timp, ținând cont de jurisprudența anterioară a instanței de contencios constituțional, care este obligatorie pentru toate autoritățile publice și se aplică direct, fără nici o altă condiție de formă, Curtea reține că, indiferent de rezultatul examinării acestor amendamente, **orientarea**

AVIZ LA PROIECTUL DE LEGE PENTRU MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA
CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA
(INTEGRAREA EUROPEANĂ)

spre spațiul valoric democratic european constituie un principiu cu valoare constituțională.

Pentru considerentele expuse, în temeiul articolului 135 alin.(1) lit.c), articolului 141 alin.(2) din Constituție, articolului 26 alin.(1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, articolului 61 alin.(1) și articolului 63 lit.a) din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională adoptă următorul

AVIZ:

1. Inițiativa de modificare și completare a Constituției, provenind de la un grup de 36 de deputați, este prezentată de subiectul autorizat și, în acest sens, este conformă prevederilor articolului 141 alin.(1) lit. b) din Constituție.

2. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției nu încalcă limitele revizuirii impuse de dispozițiile articolului 142 alin.(2) din Constituție.

3. Proiectul de lege constituțională pentru modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova poate fi adoptat după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei de modificare a Constituției.

4. Prezentul aviz este definitiv, nu poate fi supus nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în „*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*”.

Președinte

Tudor PANȚÎRU

Chișinău, 11 decembrie 2017
ACC nr. 5
Dosarul nr. 162c/2017